Correctievoorschrift HAVO

2022

tijdvak 3

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Blok 1 Menselijke zwakheden in de opera

1 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
Men nam in de renaissance de Griekse en Romeinse cultuur als voorbeeld, omdat (een van de volgende):

- deze beschavingen volgens de opvattingen van die tijd een hoog peil van kunst / wetenschap / democratie (beschaving) hadden bereikt.
- deze cultuur een toonbeeld vormde van (langdurige) beschaving / geleerdheid (en die status/aanzien wilde men voortzetten/overnemen).
- men vanuit het humanistische gedachtegoed teksten uit de klassieke oudheid ging bestuderen / interpreteren (en hier sluit de aandacht voor het klassieke Griekse theater op aan).

2 maximumscore 2

- In monodie staat één stem centraal (die door de begeleiding wordt gevolgd), in polyfonie klinken meerdere stemmen zelfstandig en/of gelijkwaardig door/naast elkaar 1
- Monodie werd voor opera beter geschikt geacht dan polyfonie, omdat (een van de volgende): 1
  - de luisteraar de tekst beter kon verstaan (en begrijpen).
  - in opera de expressieve lading van de tekst het belangrijkste was.

3 maximumscore 1

een van de volgende:

- De instrumentale begeleiding valt samen met specifieke woorden van de zang / volgt de zangpartij / is eenvoudig / wordt gespeeld door weinig / enkele instrumenten (secco-recitatief).
- De melodie van de zangpartij volgt voornamelijk het ritme van de natuurlijke spraak.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

4 **maximumscore 4**

- Nero (twee van de volgende): 2
  - (toonhoogte) zingt met een hoge stem (countertenor): hieruit blijkt zijn drift / blijken zijn hoge ambities.
  - (toonduur) zingt veel korte noten: hieruit blijkt zijn drift / blijken zijn hoge ambities.
  - (klankkleur) heeft een licht / helder / schel stemgeluid: hieruit blijkt zijn drift / blijken zijn hoge ambities.

Opmerking
Alleen als voorbeeld met bijbehorende karaktereigenschap juist is, 1 scorepunt toekennen.

- Seneca (twee van de volgende): 2
  - (toonhoogte) zingt met een lage stem (bas): hieruit blijkt zijn onverzettelijkheid / wijsheid.
  - (toonduur) zingt gedragen / lange noten: hieruit blijkt zijn onverzettelijkheid / betrouwbaarheid.
  - (klankkleur) heeft een vol / zwaar stemgeluid: hieruit blijkt zijn onverzettelijkheid / redelijkheid.
  - (tempo) zingt vertraagt (aan het eind): hieruit blijkt zijn onverzettelijkheid / volharding.
  - (toonhoogte) benadrukt de derde, herhalende zin met een hoge noot (aan het eind): hieruit blijkt zijn volharding / standvastigheid.

Opmerking
Alleen als voorbeeld met bijbehorende karaktereigenschap juist is, 1 scorepunt toekennen.

5 **maximumscore 1**

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
(Een opvoering van *L'incoronazione di Poppea* was voor een hof niet mogelijk geweest, omdat) in de hofcultuur kunstopdrachten ter verheerlijking van de vorsten en hun familie dienden. Het tonen van de zwakheden van machthebbers zoals in *L'incoronazione di Poppea* paste daar niet bij.

6 **maximumscore 1**

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
(De commerciële opzet van de Venetiaanse theaters leidde tot meer alledaagse, herkenbare elementen in de opera, omdat) de theaters afhankelijk waren van publieksinkomsten en dus toegankelijk wilden zijn voor een breed en divers publiek uit alle bevolkingslagen, dat vooral amusement zocht en/of zichzelf wilde kunnen herkennen in de figuren en verhalen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

7 maximumscore 2

- muzikale overeenkomst (een van de volgende): 1
  - het ritme en de toonhoogte / de melodie van de zang
  - het ritme van de instrumentale begeleiding
  - (de basis van) de harmonie / de akkoorden
  - de toonsoort van het stuk

- verschil instrumentatie, bijvoorbeeld (een van de volgende): 1
  - gebruik van (Afrikaanse) percussie-instrumenten
  - gebruik van (bas)gitaren
  - toevoeging van extra stemmen / koortjes

8 maximumscore 3

- eigen traditie behouden (een van de volgende): 1
  - (beweging/handeling) De spelers dansen af en toe op traditioneel Afrikaanse manier (met gebogen benen en impulsen vanuit het bekken).
  - (gebaren) Aan het eind maken de spelers uitdagende / dreigende gebaren naar Kakudji.
  - (stem) De spelers zingen (het laatste deel) in een Afrikaanse taal / in Afrikaanse stijl.
  - (stem) De middelste speler slaakt korte kreten die worden geassocieerd met Afrikaanse muziek.
  - (mise-en-scène) Aan het eind dringen de spelers Kakudji naar de achtergrond.

- omarmen opera (twee van de volgende): 2
  - (mimiek) De spelers ondersteunen de uitdrukking van de muziek met hun eigen gezichtsuitdrukking die soms gespannen, dan weer vrolijk is / alsof ze aandachtig de muziek aan het volgen zijn.
  - (stem) De spelers herhalen bepaalde zinsdelen.
  - (handeling) De spelers imiteren een (klassieke) pianist.
  - (handeling) Een speler imiteert een (klassieke) dirigent.
  - (gebaren) De spelers ondersteunen de uitdrukking van de muziek met knippende vingers.
  - (beweging) De spelers nemen het ritme van de muziek op in het ritme van hun hoofd- / arm- / beenbewegingen.
  - (beweging) De salto van de speler op de achtergrond eindigt/is gelijktijdig met het accent in de muziek.
  - (beweging) Een speler springt in de armen van Kakudji / omarmt Kakudji.

Opmerking
Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Blok 2 Entartete Kunst als zonde tegen het nazi-ideaal

9 maximumscore 4

- voorstelling (een van de volgende): 1
  - Er is een energieke/wilde/uitbundige dans te zien.
  - Er is een niet-academische / exotische dans te zien.
  - Er zijn dansende vrouwen te zien (een typisch expressionistisch thema).

- vormgeving (drie van de volgende): 3
  - (vorm) De vormen zijn vereenvoudigd / geabstraheerd.
  - (vorm) De vormen zijn hoekig / gedeformeerd.
  - (vorm) Sommige vormen bestaan uit dikke lijnen.
  - (vorm) De vormen zijn alleen met contouren aangegeven.
  - (ruimte) Het beeld is plat (er is weinig dieptewerking).
  - (licht) Er is een hard contrast tussen licht en donker / (bijna) geen schaduw.

10 maximumscore 2

Zo'n tijdschrift kon bijdragen aan het succes van avant-gardistische kunstenaars zoals Kirchner, doordat (twee van de volgende):
- een groot publiek bereikt kon worden (door verspreiding).
- zij de kans kregen de eigen ideeën (schriftelijk) toe te lichten.
- er theorievorming kon plaatsvinden.
- zij zich als groep (gelijkgestemden) konden presenteren (en samen sterk konden staan).
- lezers kennis maakten met het werk van verschillende avant-gardistische kunstenaars waardoor de verkoop van werken kon stijgen.

per juist antwoord 1

11 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:
- De ansichtkaarten zorgden voor publiciteit, doordat zij verstuurd / getoond / gedeeld konden worden aan/met anderen 1
- De teksten op het pamflet zorgden voor publiciteit, doordat zij beledigend waren / provoceerden / de aandacht trokken / vragen opriepen / nieuwsgierig maakten / als geuzennaam gebruikt konden worden 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

12 maximumscore 3

- (De inhoud van de muurtekst op afbeelding 5) suggereert dat Joodse kunstenaars met hun gedeformeerde / 'lelijke' weergave van boeren een realistisch beeld wilden neerzetten van Duitse boeren 1
- (De inhoud van de muurtekst op afbeelding 6) trok de expertise van de museumdirecteuren ("bonzen") (van moderne kunst) in twijfel 1
- De vormgeving van de muurtekst op afbeelding 5 en/of 6 (een van de volgende): 1
  - doet denken aan een protestactie (vanwege de slordig geschreven / vormgegeven muurtekst) waarmee de oproep tot actie/verzet versterkt wordt.
  - doet denken aan een citaat uit de pers en/of een uitspraak van mensen/het volk, waardoor de indruk wordt gewekt dat de opvattingen uit het volk zelf komen (in plaats van van de machthebbers).

13 maximumscore 4

tegen:

- (tekst 2) Noldes ideeën toonden overeenkomsten met het nazibeleid, want hij was lid van de NSDAP / de Reichskulturkammer / hij vond dat het Duitse volk hoger ontwikkeld was dan andere volkeren 1
- (schilderij) Op het schilderij is een (typisch) Duits / (relatief) figuratief landschap afgebeeld (het platteland, Duits-Friese huisjes); dit zou volgens nazi-maatstaven goedkeuring kunnen krijgen, omdat het nationalistisch / (relatief) herkenbaar is 1

voor:

- (tekst 2) Hij was geïnteresseerd in (de (volks)kunst van) exotische / niet-westerse culturen 1
- (schilderij) Het schilderij is grof geschilderd (kwaststreken zijn zichtbaar) / in onnatuurlijk felle kleuren geschilderd. / De voorstelling is vervormd/geabstraheerd weergegeven, waarmee het schilderij expressionistisch is (en daarmee ontaard) en/of waarmee het ook opgevat zou kunnen worden als een belediging van het Duitse landschap 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

14 maximumscore 2

- De vorm van tentoonstellen zou je kunnen opvatten als een ode aan dada, omdat er verschillende soorten kunstwerken ongeordend door elkaar geplaatst zijn / er muurteksten ongeordend door elkaar geschreven zijn (net als de wijze waarop dadaïsten de Berlijnse tentoonstelling in 1920 hadden ingericht) 1
- De muurteksten zou je kunnen opvatten als een ode aan dada, omdat de teksten niets met kunst te maken lijken te hebben, maar uit een krant zouden kunnen komen / omdat dada anti-kunst is en niet serieus genomen wilde worden (de tekst 'Neem Dada serieus' was dus ook een sarcastisch bedoelde uitspraak van Grosz). (De tekst werd echter door de Nazi's bedoeld om dada belachelijk te maken en vooral niet serieus te nemen) 1

15 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- Een museum kan het ethisch ongepast/onterecht vinden dat een collectie met zo'n beladen context naar een museum gaat, en niet naar de (nabestaanden van de) slachtoffers (van het cultuurbeleid) in nazi-Duitsland.
- Een museum kan het ethisch ongepast/onterecht vinden om een collectie op te nemen die ervaren kan worden als 'besmet' vanwege het naziverleden (een museum wil zijn naam daar niet aan verbinden).
- De reputatie van een museum kan aangetast worden als rechtmatige eigenaren van de werken een claim indienen (veel kunst is destijds (in de nazitijd) onrechtmatig verkregen / in beslag genomen).
- Het imago van een museum kan beschadigd raken, doordat de collectie ervaren kan worden als 'besmet' vanwege het naziverleden.
- Een museum kan financieel / imago-schade ondervinden als er financiële claims van nabestaanden komen / onderzocht moet worden wie de rechtmatige eigenaren van de werken zijn.

per juist antwoord 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

16 maximumscore 2

Alleen mensen met een socialmedia-account worden uit de museumzalen geweerd, omdat:

- onder andere Facebook beelden met naakt censureert, en dus (volgens de redenering achter het filmpje) mensen met een socialmedia-account niet blootgesteld mogen worden aan beelden met naakt (ook niet in een museum) 1
- negatief gevolg (een van de volgende): 1
  - Musea kunnen hun (collectie) schilderijen/kunstwerken met naakten (zoals de werken van Rubens) / met bepaalde thema's niet meer delen/posten op social media.
  - Socialmediaplatforms/Facebook bepalen deels welke kunst getoond mag worden in plaats van musea / kunstenaars / het culturele veld.

Blok 3 De Zeven Hoofdzonden van Bertolt Brecht

17 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
Een mecenas kan invloed hebben op (de werkwijze / vorm / inhoud van) het eindproduct van de kunstenaar, waardoor diens artistieke vrijheid wordt ingeperkt.

18 maximumscore 1

Het ongepolijste / niet-klassiek geschoolde stemgeluid en een instrumentarium uit de klassieke, symfonische muziek worden gecombineerd in geluidsfragment 1.

Opmerking
Alleen als beide elementen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

19 maximumscore 2

- decor (een van de volgende): 1
  - De bewegende, blauwe projectie verwijst naar het stromende water van de rivier de Mississippi (die door Louisiana stroomt) (de proloog speelt zich af in deze Amerikaanse staat).
  - De wand met de ramen verwijst naar het familiehuis (of naar het thuis zijn/thuiskomen).

- theatervormgeving (een van de volgende): 1
  - Belichting: het licht beweegt van links naar rechts, net als de koplampen van een voertuig.
  - Rekwisieten: er staan koffers op de grond.

Opmerking
Alleen als een aspect met uitleg juist is, 1 scorepunt toekennen.
De inhoud van de tekst is geen onderdeel van de theatervormgeving en mag daarom niet worden goed gerekend.

20 maximumscore 3

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- (tekst) De Anna's voelen lust/een verlangen naar liefde van (twee) mannen, maar kiezen voor diegene die geld / sieraden biedt (en niet voor de liefde) 1

- spel (twee van de volgende): 2
  - hand op de schouder van de (eerste) man leggen
  - hand van de (eerste) man vasthouden
  - omhoog reiken naar het gezicht van de (eerste) man
  - de borst van de (eerste) man aaien
  - het gezicht van de (eerste) man aaien
  - de (tweede) man achterna lopen
  - om de (tweede) man heen draaien (met hand op zijn schouder)
  - dansachtige (tango)bewegingen maken
  - naar de armband kijken
  - naar de armband grijpen / de armband omdoen
  - achterover buigen / been hoog optillen langs het lichaam van de (tweede) man

Opmerking
Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

21 maximumscore 2

- (effect) De illusie van het toneel wordt doorbroken / er wordt voorkomen dat het publiek zich inleeft/identificeert met de personages/het verhaal. (De verkleedpartij benadrukt dat het publiek kijkt naar acteurs in een theatervoorstelling.) 1
- (techniek) Met de vervreemdingstechniek wilde Brecht het publiek aanzetten tot nadenken over de getoonde / maatschappelijke situatie (en het publiek daarbij een bewuste kritische houding laten aannemen) 1

22 maximumscore 3

- De toneelschrijver krijgt de mogelijkheid om verschillende kanten van een karakter te tonen en/of een innerlijk conflict/twijfel te accentueren 1
- De tegenstelling tussen de beide Anna's blijkt uit de tekst, doordat Anna 1 verstandig / de ratio (hoofd) is, terwijl Anna 2 mooi / een beetje gek (lichaam) is 1
- De tegenstelling tussen de beide Anna's zie je terug in het filmfragment, doordat Anna 1 bedenkt / zegt wat Anna 2 moet doen / uitvoeren (Anna 1 ontbloot met haar hand het been van Anna 2) 1

Opmerking
Alleen als Anna 1 én Anna 2 juist zijn geantwoord, 1 scorepunt toekennen.

23 maximumscore 1

Brecht wilde met dit stuk maatschappijkritiek geven op (een van de volgende):

- het kapitalisme / het kapitalistische gedrag van mensen.
- de mens en/of vrouw als koopwaar.
- geld verdienen boven geluk en/of loyaliteit.
- mensen die zichzelf deugdzaam vinden, maar zich er, volgens de christelijke deugden en zonden, niet naar gedragen.
- de kapitalistische maatschappij waarin zonden nodig zijn om te kunnen slagen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

24 maximumscore 4

- In het ‘cabaret’ wordt er van Anna 2 verwacht dat zij stripteaseacts zal opvoeren (zorgt voor erotisch getint entertainment) 1
- spel van Large (drie van de volgende): 3
  - (gebaren) Ze maakt opwaartse bewegingen met haar handen, (waarmee ze een hint wil geven).
  - (mimiek) Ze trekt haar wenkbrauwen hoog op / spert haar ogen wijd open (waarmee ze een hint wil geven).
  - (bewegingen) Ze beweegt met haar handen over haar heupen/benen/dijen (lichaamscontouren) (om aan te geven dat er sensualiteit van Anna 2 verwacht gaat worden bij het ‘cabaret’).
  - (stem) Ze zingt onduidelijker / binnensmonds (ze mag niet hardop uitspreken waar de betalende mannen voor komen).
  - (handeling) Ze doet sensueel haar jas uit.
  - (houding) Ze buigt zich naar voren / draait met haar heupen.

Opmerking
Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

25 maximumscore 1

De keuze voor Storm Large past bij de visie van Brecht, omdat (een van de volgende):

- zij (net als Lotte Lenya) geen klassiek geschoold stemgeluid heeft.
- zij bekend is bij het gewone volk / afkomstig is uit het ‘gewone volk’.
- zij (ook) rockmuziek / populaire muziek zingt die bij een groot / breed publiek geliefd is.
- zij het theaterstuk aanpast aan de tijd.

Blok 4 Dans als last of dans als redding?

26 maximumscore 1

Krump is een subcultuur, omdat (een van de volgende):

- het vaak voorkomt bij jongeren.
- leden van deze groep zich onderscheiden door eenzelfde kledingstijl.
- er grote betrokkenheid is in de groep.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

27 maximumscore 4

- Drie van de volgende bewegingen lijken agressief: 3
  - (weg)duwen van andere personen / dansers
  - kapotscheuren van het T-shirt / aan elkaars kleding trekken
  - tillen / wegdragen van dansers
  - met gebalde vuisten in de lucht bewegen en/of stompen
  - grote / grove, ‘open’ bewegingen (intimideren)
  - op de grond slaan
  - het hoofd richten (steeds op de ander)
  - (met grote bewegingen) naar iemand toelopen (die stilstaat) (dreigen)

Opmerking
Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

- Verbinding wordt gecreëerd door (een van de volgende): 1
  - een duet waarin twee dansers contact maken met elkaar / elkaar aanraken / samen (synchroon) dansen.
  - het publiek om de dansers heen, dat een eenheid lijkt te vormen / betrokkenheid suggereert (er is een gesloten kring) / dat meebeweegt met de danser / ruimte geeft aan de bewegingen van de danser.

28 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:
Het verwijzen naar de Afrikaanse cultuur heeft voor krumpers een symbolische waarde, omdat het kan zorgen voor een gevoel van verbinding, omdat of om te laten zien dat veel Afro-Amerikanen voorouders hadden die uit Afrika afkomstig waren / omdat zij zichzelf door deze dans in een traditie (proberen te) plaatsen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

29 maximumscore 2

- Een Nederlandse dansschool zou **wel** lessen aanbieden in krump, omdat (een van de volgende): 1
  - krump niet (meer) specifiek gebonden hoeft te zijn aan een bepaalde cultuur of context waardoor iedereen krump kan beoefenen (zoals hiphop).
  - iedereen zich kan herkennen in de achtergrond van krump.
  - krump gebaseerd is op traditionele, Afrikaanse dans. Voor veel dansbeoefenaars in Nederland is deze dans (ook) onderdeel van hun 'roots'.
  - daardoor het aanbod verrijkt wordt (en de culturele uitwisseling de algemene ontwikkeling van de danser ondersteunt).

- Een Nederlandse dansschool zou **geen** lessen aanbieden in krump, omdat (een van de volgende): 1
  - krump zou kunnen bijdragen aan groeiende agressiviteit.
  - krump toch wel wordt opgepikt door jongeren, via de subcultuurverspreiding.
  - krump dan losgekoppeld is van zijn oorsprong, en daarmee betekenis verliest.

30 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- (afbeelding 1) clichés en (stijl)citaten blijken uit de afbeelding van Polunin als een heilige (met aureool) (uit de kunstgeschiedenis) / als een (blauwe) Avatar (uit films) 1
- (afbeelding 2) clichés en (stijl)citaten blijken uit het (zeventiende-eeuwse) bloemstilleven met stervende bloemen (vanitas) / uit de aanwezigheid van herkenbare voorwerpen zoals de sigaret / de luxaflex / de krant 1

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Vraag	Antwoord	Scores

31 maximumscore 2

twee van de volgende:
- slepende beweging met de wreef van de voet
- liggend op de zij (bijna in foetushouding) over de grond draaien met uitgestrekte arm en hand (bijna als klauwen / proberen iets vast te grijpen)
- slepende (liggende) beweging over de buik waarbij het bovenlichaam vanuit de armen omhooggeduwd wordt
- handen over de oren met het gezicht ingeklemd en naar beneden (met gebogen rug) gericht
- knielende (biddende) houding waarbij eerst achterwaarts geopend wordt en/of vervolgens het hoofd in de schoot geworpen wordt
- handen als klauwen snijdend over de eigen arm en borst
- met harde hand trekken aan de schouder

per juist antwoord 1

32 maximumscore 2

Polunin is er met dit optreden in geslaagd om hoge en lage cultuur te versmelten, omdat (twee van de volgende):
- hij een klassieke choreografie uitvoert voor een breed / ander (popfestival) publiek (dan het publiek in de schouwburg).
- hij een klassieke choreografie uitvoert in een tent.
- hij een klassieke choreografie uitvoert waar het publiek dicht bij het podium zit (dat typisch is voor een popfestival).
- hij een op klassieke dans gebaseerde solo uitvoert in een alledaags kostuum (pak met legerprint).
- hij een klassieke choreografie ‘s nachts (een tijd die past bij het uitgaansleven) uitvoert.

per juist antwoord 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 11 juli.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

6 Bronvermeldingen

blok 1

filmfragment 1 Monteverdi, *L'incoronazione di Poppea*, Monteverdi Choir and Orchestra, 2017
https://www.youtube.com/watch?v=A7-99pvv8f4&t=2211s

filmfragment 2 Monteverdi, *L'incoronazione di Poppea*, Monteverdi Choir and Orchestra, 2017
https://www.youtube.com/watch?v=A7-99pvv8f4&t=2211s

filmfragment 3 Alain Platel, *Coup Fatal*, 2014
registratie ontvangen met toestemming van les ballets C de la B & KVS (en met dank aan Alain Platel & Fabrizio Cassol, Serge Kakudji, Rodriguez Vangama)

geluidsfragm. 1 Vivaldi, 'Barbaro Traditor', gezongen door Serge Kakudji, 2012
https://www.youtube.com/watch?v=9lPj11rv3XQ

geluidsfragm. 2 Alain Platel, 'Barbaro' uit *Coup Fatal*, gezongen door Serge Kakudji, 2014
https://www.youtube.com/watch?v=UKYpiErAuH4

blok 2

afbeelding 1 voorzijde weekblad *Der Sturm* (De storm), september 1911
https://www.staatsgalerie.de/g/sammlung/sammlung-digital/einzelansicht/sgs/werk/einzelansicht/DBE29461539246C2BE31CFD46BFB81FE.html

afbeelding 2 Ernst Ludwig Kirchner, *Tänzerinnen* (danseressen), houtsnede, 1911
https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2021/prints-multiples/drei-taenzerinnen-dube-438

afbeelding 3 ansichtkaarten bij Eerste Duitse Herfstsalon
https://online.auktionsverket.se/1806/541665-7-postcards-from-erster-deutscher-herbstsalon-1913/380541665.jpg

afbeelding 4 voorzijde pamflet: 'Groep verfspuitende brulapen', 'Nieuwe uniformen van waanzin', 'Hottentotten in overhemd.'
https://archive.org/details/ersterde00wald/page/18/mode/2up

afbeelding 5 Tentoonstelling *Entartete Kunst*, München 1937. Deel van zaal 3: muurtekst (o.a.): 'Duitse boeren – door de ogen van joden'
https://cdn.prod.www.spiegel.de/images/c2571297-0001-0004-0000-000000638872_w860_r1.360759493670886_fpx66.75_fpy44.94.jpg

afbeelding 6 Tentoonstelling *Entartete Kunst*, München 1937. Deel van zaal 5: muurtekst (gedeelte zichtbaar): 'Ook museumbonzen [museumdirecteuren] noemen dit 'kunst van het Duitse volk'

afbeelding 7 Emil Nolde, *Friese huizen II*, 1910 (naar de Duitse deelstaat Ost-Friesland)
https://images-cdn.bridgemanimages.com/api/1.0/image/600wm.XXX.31699110.7055475/1196434.jpg

afbeelding 8 Emil Nolde, *Friese huizen II*, 1910, detail (naar de Duitse deelstaat Ost-Friesland)
https://images-cdn.bridgemanimages.com/api/1.0/image/600wm.XXX.31699110.7055475/1196434.jpg

afbeelding 9 Dada in de tentoonstelling *Entartete Kunst*
https://www.photo.rmn.fr/CorexDoc/RMN/Media/TR1/5ZRF8P/06-519673.jpg

afbeelding 10 Dada-tentoonstelling in Berlijn, 1920
https://i.pinimg.com/originals/3a/d3/88/3ad3883a8dc4baebc34ea714ddebb6e7.jpg

filmfragment 1 Toerisme Vlaanderen, 2018
https://www.youtube.com/watch?v=UZq3cVgU5AI&feature=youtu.be

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

blok 3

afbeelding 1	rechts Anna 1 (de donkerharige zangeres), links Anna 2 (de blonde danseres) filmstill uit: https://www.youtube.com/watch?list=RDbjf63dhR9Wc&edufilter=NULL&t=186&v=bjf63dhR9Wc&start_radio=1
geluidsfragm. 1	Lotte Lenya, *De Zeven Hoofdzonden*, 1933 https://musico.nl/bibliotheek-informatie/titel/die-sieben-todsunden/
filmfragment 1	*De Zeven Hoofdzonden*, uitgevoerd door The Central City Opera, 2011 https://www.youtube.com/watch?list=RDbjf63dhR9Wc&edufilter=NULL&t=186&v=bjf63dhR9Wc&start_radio=1
filmfragment 2	*De Zeven Hoofdzonden*, uitgevoerd door The Central City Opera, 2011 https://www.youtube.com/watch?list=RDbjf63dhR9Wc&edufilter=NULL&t=186&v=bjf63dhR9Wc&start_radio=1
filmfragment 3	*De Zeven Hoofdzonden*, uitgevoerd door The Central City Opera, 2011 https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=BC7_QfcqJYs
filmfragment 4	*De Zeven Hoofdzonden*, uitgevoerd door The Central City Opera, 2011 https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=BC7_QfcqJYs
filmfragment 5	*De Zeven Hoofdzonden*, uitgevoerd door Detroit Symphony Orchestra met Storm Large, 2016 https://www.youtube.com/watch?v=aV6tuwm4Srw
filmfragment 6	Storm Large in *Rockstar Supernova*, 2006 https://www.youtube.com/watch?index=10&edufilter=NULL&list=RDl8Zaeu_CIAE&v=TYX-pDUhPGI

blok 4

afbeelding 1	David LaChapelle, *Behold* (2017) uit de serie 'New World' https://www.groningermuseum.nl/media/2/Tentoonstellingen/Geweest/2018/LaChapelle/_800x800_crop_center-center_82_none/2_BEHOLD.jpg?mtime=1542122335
afbeelding 2	David LaChapelle, *Wilting Gossip* (2008-2011) uit de serie 'Earth laughs in flowers' https://www.davidlachapelle.com/earth-laughs-in-flowers-wilting-gos?lightbox=dataItem-k2c0i5cu
filmfragment 1	The World of Dance Toronto Krump, 2014 https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=dTy3sGuZPNc
filmfragment 2	David LaChapelle, *Rize*, 2004 DVD
filmfragment 3	Sergei Polunin, *Take me to church*, 2016 https://www.youtube.com/watch?v=c-tW0CkvdDI
filmfragment 4	documentaire *Danser op Lowlands*, 2018 https://home.bnnvara.nl/video/dancer-op-lowlands

Alle sites zijn voor het laatst geraadpleegd omstreeks augustus 2021.

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.